

що виконуються людиною на окремих етапах життєвого шляху, між різними якостями розвитку людини; універсальність і демократичність освіти; взаємозв'язок загальної та професійної освіти; акцент на самоврядування, самоосвіту, самовиховання, самооцінку; індивідуалізація навчання; інтердисциплінарність знань, їх якість; гнучкість і різнобічність знань, засобів, методик, часу і місця навчання; створення відповідних умов і атмосфери для навчання тощо.

Перспективи подальших досліджень. Слід зауважити, що під кінець другого та на початку третього тисячоліття визначилися головні тенденції розвитку педагогічної освіти. Зауважимо, що технологія підготовки викладачів-аграрників у системі освіти країн початкового етапу західноєвропейської інтеграції і Великобританії, ґрунтується на декількох методологічних підходах: компетентнісний, кваліфікаційний, практико-орієнтований інноваційний, кредитний, проблемноаналітичний, міждисциплінарний, інтегративний.

Використана література :

1. *Altrichter H.* Teachers investigate their work : an introduction to the methods of action research / H. Altrichter, P. Posch, B. Somekh. – London ; N. Y. : Routledge, 1993. – VIII, 223 p.
2. *Mulder M.* Competentieontwikkeling in organisaties : Unpublished lectures (2 maart 2006) [Електронний ресурс] / M. Mulder // Trainingendag Studie Vereniging Stress. Technische Bedrijfskunde Universiteit Twente / Wageningen University. –E Wageningen, 2006. – Режим доступу : <http://www.ecs.wur.nl/UK/Publications/>. – Назва з екрану.
3. *Mulder M.* Competentieontwikkeling in organisaties: perspectieven en praktijk / M. Mulder. – Uitgever : Reed business, 2001. – 319 p.

ЖУРАВСКАЯ Н. С. Функции системы аграрного образования.

В статье определяются функции системы аграрного образования.

Ключевые слова: аграрное образование, педагогическая подготовка, функции, подходы.

ZURAVSKA N. S. Function of system of agrarian education.

In article functions of system of agrarian education are determined.

Key words: agrarian education. Pedagogical preparation, functions, approaches.

Кміта Є. В.

Навчально-сертифікаційний центр УКРАЕРОПУХу

ПРОФЕСІЙНА (ІНШОМОВНА) КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ЇЇ МІСЦЕ В ПРОФЕСІЙНІЙ КОМПЕТЕНТНОСТІ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

У статті розглянуті професійна компетентність, комунікативна компетентність, іншомовна компетентність та їх складові. Це визначення професійній іншомовній

комунікативній компетентності, її місця у професійній компетентності авіадиспетчера, а також короткий опис її складових.

Ключові слова: професійна компетентність, комунікативна компетентність, іншомовна компетентність, професійна іншомовна комунікативна компетентність, складові

Настанова на професійне спілкування не тільки не обмежує рівень володіння фразеологією радіообміну, яка використовується на міжнародних повітряних трасах, при цьому вимагаючи знання спеціальної термінології, але й вимагає від фахівця високої професійної комунікативної компетентності (як результат його належної підготовки), яка є комплексним утворенням професійної, комунікативної та іншомовної компетентностей, інтегральним показником у всіх її складових.

Аналіз авіаційних подій та катастроф показав, що однією з їх причин є недостатньо сформований рівень професійної іншомовної компетентності авіадиспетчерів.

Професійна (іншомовна) комунікативна компетентність диспетчерів управління повітряним рухом (далі – УПР) – це іншомовні комунікативні знання, уміння, навички та здатність їх відповідного використання для здійснення спілкування в процесі ведення радіообміну з рейсами, які здійснюють польоти на міжнародних повітряних трасах, в тих або інших умовах професійної взаємодії; це – інтегративне утворення особистості, яке має складну структуру і виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій, рівень сформованості яких дає змогу авіаційному фахівцю ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію [24].

Розглянемо складові професійної (іншомовної) комунікативної компетентності диспетчерів УПР, використовуючи її складові.

а) Професійна компетентність диспетчера УПР

Відповідно до специфіки та особливостей професійної діяльності авіадиспетчерів, користуємося визначенням організації Eurocontrol: *Професійна компетентність диспетчера управління повітряним рухом (далі – УПР)* – це його здатність застосовувати професійні знання, навички та досвід для надання послуг з управління повітряним рухом, які описані в його ліцензії диспетчера повітряного руху [23].

Це визначення є не повним, тому потребує своєрідного доповнення: *професійна компетентність диспетчера управління повітряним рухом* – це комплекс його професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей і здатностей, які він постійно здатний і готовий професійно та фахово використовувати та ефективно застосовувати для реалізації своїх

посадових компетенцій у процесі управління повітряним рухом, які описані в його ліцензії диспетчера повітряного руху.

Тому найбільш вдалою, особливо стосовно професійної діяльності авіадиспетчерів є класифікація складових професійної компетентності, яка створена на основі вищевказаної загальної структури та поєднує відповідні класифікації І. В. Гришиної, В. В. Введенського та Л. Оліфіри:

Складові професійної компетентності диспетчера по УПР (І. В. Гришина, В. М. Введенський, Л. Оліфіра) [3, 5, 17]:

1. Ціннісно-мотиваційна компетентність:

- фахові інтереси;
- фахові потреби;
- фахові мотиви;
- фахові цінності;
- фахове ставлення;

2. Емоційно-вольова компетентність:

– осмислення власних емоційних станів (наприклад, авіадиспетчер повинен знати симптоми виникнення стресу у себе та його походження, знати про свої сильні та слабкі сторони тощо);

– конструктивний прояв емоцій (вірне емоціональне реагування на пропозиції з боку членів команди з обов'язковим поясненням своєї позиції, відповідне застосування емоцій в процесі інструктажу, керування людьми та інш., прояв емоцій з метою покращення своєї професійної діяльності (своєрідна мобілізація), здатність “скидання” психофізіологічного напруження після виконання професійної діяльності тощо);

– уникнення та усунення негативних емоцій (не давати негативним емоціям впливати на виконання професійних обов'язків: знати методи керування негативними емоційними станами – стрес, жах, невпевненість тощо, методики вирішення зіткнень, конфліктів, контроль стану психофізіологічного самопочуття авіадиспетчера тощо);

– стійкість до негативних дій емоціогенних чинників професійної діяльності (здатність придушувати емоційні реакції, тобто “сила волі”, яка виявляється в терпінні, наполегливості, самоконтролі, витримці (самовладанні) авіадиспетчера, що зумовлюють стабільність ефективності його професійної діяльності; вона необхідно при таких емоціогенних чинниках як монотонія та емоційне пересичення під час виконання одноманітної роботи, та ін.);

– здатність мобілізувати фізичні, інтелектуальні і моральні сили (авіадиспетчер використовує вольові зусилля у подоланні різних перешкод, стандартних або нестандартних ситуацій – залежних від їх

складності);

– здатність приймати відповідальні рішення (авіадиспетчер повинен вміти приймати вольові рішення при наявності точної повної або неточної та неповної інформації під впливом факторів невизначеності і спричиненого ними ризику та бути готовим до їх наслідків та несення відповідальності за їх реалізацію) тощо.

3. Когнітивно-гностична компетентність (сукупність знань, необхідних для керування та здатність їх набуття та оновлення):

– знання:

- загально-технічні;
- професійні;
- управлінські;
- технологічно-процедурні;

– здатність набувати та поновлювати знання;

– визначати та аналізувати фактори, що впливають на робочий процес (самостійне вдосконалення своєї професійної майстерності: вивчення нових документів, технологій, процедур, ситуацій тощо);

– відвідування курсів підвищення кваліфікації, семінарів, гостьові візити до органів ОПР інших країн тощо;

– проводити збір інформації, аналізувати відповідні дані на дисплеях, аналізувати нові ситуації з метою створення та застосування стратегій для вирішення складної проблеми тощо);

4. Операційно-діяльнісна (праксиологічна) компетентність:

– фаховий досвід (відповідно до своєї кваліфікаційної відмітки – оцінювання своєї мережі навантаження повітряного руху: ознайомлення з обстановкою у секторі спостереження та сусідніх секторах, оцінки льотної ситуації тощо);

– фахові уміння (відповідно до своєї кваліфікаційної відмітки – застосовувати затверджену фразеологію радіообміну, аналізувати, впорядковувати та оновлювати відповідні дані на дисплеях, обробляти плани польотів, здійснювати їх кодування та декодування тощо);

– фахові навички (відповідно до своєї кваліфікаційної відмітки – навички використовувати стандарти вертикального, повздовжнього, бічного, візуального ешелонування та процедури їх забезпечення, навички роботи з обладнанням робочого місця диспетчера, навички командної роботи тощо);

– фахове мислення (відповідно до своєї кваліфікаційної відмітки – отримувати та підтримувати розумову картину повітряного руху з використанням усіх доступних джерел інформації, навіть за межами зони

відповідальності, створювати ментальну картину “диспетчер УПР – пілот” тощо);

– фахова поведінка (відповідно до своєї кваліфікаційної відмітки – вміти реагувати своєчасним, гнучким та відповідним чином на зміни ситуації, пов’язаної з повітряним рухом, відповідно реагувати на пропозиції членів команди; пов’язані з роботою емоції не впливають на виконання професійних обов’язків тощо);

– використання типових технологічних процедур (відповідно до своєї кваліфікаційної відмітки – технологічні процедури використання наземних засобів навігації, диспетчерського обслуговування повітряного руху, польотно-інформаційного обслуговування повітряного руху, аварійного обслуговування повітряного руху, робочої координації тощо);

5. Іншомовна комунікативна компетентність:

– сукупність знань, умінь і навичок, які дають змогу ефективно реалізовувати комунікативний процес іноземною мовою залежно від професійних потреб;

– володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням та письмом як засобом спілкування і здійснення професійної діяльності як суб’єкта авіаційної діяльності;

– здатність і готовність ефективно диспетчера УПР спілкуватися авіаційною англійською мовою та фразеологією радіообміну на основі знання норм, правил і формул етикету, реалій національної культури та лінгвокраїнознавчих фактів операторів повітряних суден або інших диспетчерів тощо;

6. Професійно-важливі якості:

– технічні уміння;

– наявність логічного мислення та вміння аналізувати;

– вміння приймати ефективні рішення в умовах дефіциту часу;

– швидко і правильно приймати рішення в складних ситуаціях;

– скрупульозність у роботі;

– винахідливість;

– здатність виявляти закономірності;

– оперативна пам’ять;

– концентрація, розподіл та перемикання уваги;

– допитливість;

– здатності працювати авіадиспетчером;

– стійкість до стресу;

– комунікабельність;

– відповідальність;

- прагнення прийти на допомогу;
- вміння мислити нетрадиційно та приймати нестандартні рішення;
- вміння знаходити та впроваджувати нове в практику тощо;

7. контроль-оцінювальна компетентність:

- контроль та оцінювання психофізіологічного стану свого та інших, а також психофізіологічної готовності фахівців до диспетчерської праці;
- контроль та оцінювання картини повітряного руху, різних стандартних та нестандартних ситуацій (їх статусу та змін) у процесі професійної діяльності;
- контроль та оцінювання процесу виконання та результатів своєї професійної діяльності авіадиспетчером відповідно до його кваліфікаційної відмітки;
- контроль та оцінювання командної роботи диспетчерської зміни;
- самоконтроль і самооцінка процесу виконання та результатів своєї професійної діяльності авіадиспетчером відповідно до його кваліфікаційної відмітки;
- отримання результатів сформованості професійних знань, навичок та вмінь (екзамени, тестування, тренажерна симуляція, підготовка на робочому місці тощо);
- зіставлення результатів сформованості професійних знань, умінь, навичок та особливостей виконання професійної діяльності з управління повітряним рухом;
- зворотній зв'язок тощо;

8. Суб'єктна компетентність:

- професійна свідомість і самосвідомість;
- рефлексійність;
- професійна “Я-концепція”;
- суб'єктність у професійній діяльності.

б) Комунікативна компетентність

Результати аналізу наукових досліджень переконують в існуванні декількох підходів щодо вирізнення компонентів у структурі комунікативної компетентності фахівця.

Структура комунікативної компетентності аналізується у роботах С. В. Петрушина [19, с. 256]. У вказаній структурі він вирізняє такі компоненти: когнітивні (орієнтованість, психологічні знання і перцептивні здібності); виконавські (уміння, навички) та емоційні (соціальні установки, досвід, система уявлень, ставлення особистості).

Когнітивний компонент вказаного виду компетентності включає поглиблене самопізнання та пізнання партнерів у спілкуванні та необхідне

знання різноманітних його сфер та форм. Поведінковий компонент комунікативної компетентності, на думку С. В. Петрушина, дав змогу ефективно використовувати різноманітні засоби спілкування.

До найбільш важливих складових емоційного компоненту комунікативної компетентності С. В. Петрушин включає досвід різноманітного спілкування, позитивне самоствавлення та налаштованість на партнера зі спілкування.

О. В. Сидоренко [20], враховуючи результати наукових досліджень Л. А. Петровської та Ю. М. Ємельянова, зазначає, що комунікативна компетентність включає декілька елементів, а саме – комунікативні знання, комунікативні здібності та комунікативні вміння.

Структуру комунікативної компетентності Ю. М. Ємельянов [7] доповнює елементами, які передбачають усвідомлення діяльнісного простору (соціального та фізичного), що оточує людину, а також здатність впливати на нього, з метою досягнення своїх цілей, а в умовах спільної діяльності виконувати свої дії зрозуміло для інших (акціональний аспект). Наголошуючи на цьому аспекті підготовки під час оволодіння комунікативною компетентністю Ю. М. Ємельянов вказує на необхідність відпрацювання навичок сензитивності (міжособової чутливості).

На думку С. Д. Максименко та М. М. Заброцького, структура комунікативної компетентності учителя має три компоненти: гностичний, конативний та емоційний.

Гностичний компонент, як стверджують учені, включає: систему знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування, і професійного спілкування зокрема; знання про стилі спілкування, фонові знання, тобто загальнокультурну компетентність особистості, яка не маючи безпосереднього відношення до професійного спілкування, дав змогу вловити, зрозуміти приховані натяки, асоціації, тобто робить розуміння іншої людини більш емоційним; творче мислення яке забезпечує творчий характер спілкування.

До конативного компоненту вказаної компетентності, на думку дослідників, входять загальні та специфічні комунікативні уміння, які дають змогу учителю встановлювати контакт зі співрозмовником, адекватно пізнавати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосовувати конструктивну поведінку у конфліктних ситуаціях; культура мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантонімічний супровід; перцептивно-рефлексивні вміння, що сприяють можливості проникнення у внутрішній світ партнера.

Емоційний компонент вказаного виду компетентності включає

гуманістичні установки у спілкування, готовність вступати у діалогічне спілкування з партнером; інтерес до внутрішнього світу співрозмовника, розвинуті емпатію та рефлексію; високий рівень ідентифікації з виконуваними соціальними та професійними ролями [16, с. 9-10].

У роботі російської дослідниці Є. В. Тармаєвої структура комунікативної компетентності вчителя представлена у цілісності мотиваційного, аксіологічного, інформаційно-змістового та операційно-діяльнісного компонентів. Мотиваційний компонент відображає орієнтуючі характеристики комунікативної компетентності та знаходить своє відображення в потребах і цілях гуманістичної комунікативної взаємодії з учнями. Аксіологічний компонент являє собою ціннісні орієнтації педагога, які виявляються у ставленні вчителя до педагогічної теорії, освітньої практики, особистості учня, власної особистості. Інформаційно-змістовий компонент комунікативної компетентності вчителя передбачає володіння вчителем певною системою знань. Система перцептивних, мовленнєвих, гностичних умінь та уміння управління комунікативним процесом представляють операційно-діяльнісний компонент комунікативної компетентності вчителя [21, с. 12-14].

На думку О. А. Жирун [8], структура комунікативної компетентності редактора містить два компоненти. Перша складова (інструментальна) – це уміння й навички спілкування (при цьому виділяються інформаційно-поведінкові, особистісно-перцептивні та ситуаційно-рефлексивні уміння), а також знання про закономірності спілкування, про свої комунікативні якості та комунікативні якості інших. Друга складова (мотиваційно-ціннісна) містить у собі комунікативні цінності, настанови.) Інструментальна складова, в свою чергу, містить у собі наступні компоненти: професійний, психологічний, конативний та риторичний. Зміст професійного компонента містить у собі знання особливостей професійно спрямованої редакційної діяльності, а також систему знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі і професійного зокрема.

Зміст психологічного компонента містить у собі гуманістичну настанову на спілкування, готовність вступати в діалогічні взаємини, розвинуті емпатію та рефлексію, адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани, а також орієнтування в особливостях особистості автора в умовах редакційної діяльності.

Конативний компонент включає загальні та специфічні комунікативні уміння, які дають змогу успішно встановлювати контакт із співрозмовником, адекватно пізнавати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях

тощо [25].

Зміст риторичного компоненту, який належить до галузі психолінгвістики, містить у собі професійне володіння мовою, яке передбачає успішну взаємодію редактора з автором [8, с. 9-10].

Комунікативна компетентність майбутнього практичного психолога досліджувалась у роботі Н. Б. Завініченко [10]. Вказана компетентність, на думку дослідниці, має таку структуру: гностичний компонент – система знань про сутність і структуру, функції та особливості спілкування, зокрема, знання про стилі спілкування, особливості власного стилю спілкування, фахові знання, загальнокультурні компоненти; когнітивний компонент (загальні та специфічні комунікативні вміння, які дають змогу успішно встановити контакт зі співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії; емоційний компонент – гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини, готовність вступити з нею в особисті взаємини, розвинуті емпатія та рефлексія, адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани особистості.

Російська дослідниця Л. С. Знікіна [11] розробила модель компетенцій менеджера за якою центром та інтегральною складовою усіх ключових компетенцій менеджера, виступає професійна комунікативна компетентність. До структури вказаної компетентності належать: рефлексія, яка включає професійну ідентифікацію, формування професійного менталітету; визначення свого місця у професійній стратифікації, розуміння необхідності вироблення своєї ролі та комунікативної поведінки у професійно значущих ситуаціях; міжкультурна перцепція, яка включає знання символів системи (мови та культури) в термінах у яких відбувається комунікація, особистий досвід учасників процесу комунікації, базові знання про культуру інших професійних груп; соціальна перцепція, яка включає суб'єктами розуміння поведінкових характеристик суб'єктів професійної комунікації, перенесення у сферу спілкування процедур поведінкового характеру [11, с. 73].

Дисертаційне дослідження В. М. Кустова [15] присвячене розвитку комунікативної компетентності менеджера з оптових продажів.

Структурні складові цієї компетентності, за В. М. Кустовим є такі: когнітивний компонент (високий рівень професійної ерудиції, спеціальні професійні знання, знання психологічних закономірностей та специфіки міжособистісного спілкування, знання про застосувані комунікативні стратегії, психологічні знання механізмів міжособистісного оцінювання та міжособистісних взаємодій).

Регулятивний компонент: різні комунікативні вміння та навички (вести

діалог, полеміку, впевнювати, змінювати тактику комунікацій, розпізнавати неправдиву інформацію, захищатися від маніпуляцій; соціально-перцептивні знання та вміння – швидко та точно розпізнавати людей, давати надійні прогнози їх реакцій; ауто-психологічні знання на вміння – керувати своїм станом, здійснювати емоційно-вольову регуляцію поведінки), артистичні вміння, вміння підстроюватися під співрозмовника).

Рефлексивно-статусний компонент: реалістичний Я-образ менеджера, привабливий імідж, високий рівень рефлексивної, управління соціальною дистанцією з метою володіння ініціативою у спілкуванні.

Нормативний компонент, який передбачає слідування морально-етичним нормам поведінки та спілкування.

В. П. Черевко [22] на основі аналізу робіт Пономарьова, Ю. М. Ємельянова, Сластьоніна, комунікативну компетентність менеджера з точки зору традиційної трикомпонентної структури в єдності когнітивного (теоретичні знання з психології спілкування; адекватна орієнтація менеджера в собі, у партнерові, у ситуації професійного спілкування, в конкретних професійно-комунікативних цілях), емоційно-оціночного (мотиви вибору професії менеджера, інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, комунікативні установки на участь у тренінгах, роботу з комунікативного самовдосконалення) та поведінкового компонентів (вербальні та невербальні засоби), перцептивні уміння, володіння прийомами атракції та фасцинації, уміння конструктивного розв'язування конфліктів, діалогічний стиль взаємодії в комунікативних професійних ситуаціях, ситуативна адаптивність у професійно-значущих ситуаціях) [12, с. 11].

На основі аналізу функцій професійного спілкування менеджера та аналізу існуючих підходів до розробки структури комунікативної компетентності самого фахівця системи професій “людина-людина” нами надається загальна структура цієї компетентності:

На нашу думку та відповідно з С. Д. Максименко та М. М. Заброцького, структура комунікативної компетентності має три загальних компоненти [16]:

– гностичний (систему знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування, і професійного спілкування зокрема; знання про стилі спілкування, фонові знання, тобто загальнокультурну компетентність особистості, яка не маючи безпосереднього відношення до професійного спілкування, робить розуміння іншої людини більш емоційним; творче мислення яке забезпечує творчий характер спілкування);

– конативний (загальні та специфічні комунікативні уміння, які дають змогу авіадиспетчеру встановлювати контакт зі співрозмовником,

адекватно пізнавати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосовувати конструктивну поведінку у конфліктних ситуаціях; культура мовлення);

– емоційний (гуманістичні установки у спілкування, готовність вступати у діалогічне спілкування з партнером; інтерес до внутрішнього світу співрозмовника, розвинуті емпатію та рефлексію; високий рівень ідентифікації з виконуваними соціальними та професійними ролями).

Виокремлюють такі складові комунікативної компетентності:

– орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда [12];

– спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища [9];

– адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації [4];

– готовність і вміння будувати контакт з людьми [4];

– внутрішні засоби регуляції комунікативних дій [9];

– знання, вміння і навички конструктивного спілкування [14];

– внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [6].

Таким чином, комунікативна компетентність постає як структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, вміння, навички.

В. Я. Ляудіс та інші автори виділяють два типи діяльності і відповідно два типи завдань: творчі (продуктивні) і рутинні (репродуктивні), що відображаються в аналізі процесу спілкування [18]. Ситуація, яка потребує виходу за межі стереотипів, установок, ролей, що склалися, завжди передбачає продуктивне спілкування. Репродуктивне, або стандартизоване спілкування передбачає взаємодію “за стандартом”, “за сценарієм”. Можна говорити також про зовнішнє, поведінкове, оперативнотехнічне і індивідуально-значеннєве спілкування [18].

У контексті проблеми ефективності спілкування доцільно згадати про таке явище в людській взаємодії, як роль. Роль є фіксацією визначеного положення, що займає той або інший індивід у системі міжособистісних відносин [1]. У психології виокремлюють формальні, внутрішньогрупові, міжособистісні й індивідуальні ролі [26]. Формальна роль – це поведінка, що будується відповідно до засвоєних очікувань з боку оточення, пов'язаних з виконанням тієї чи іншої соціальної функції (продавець, покупець, учень, педагог, підлеглий, керівник і т.д.). Внутрішньогрупова

роль – це поведінка, що вимагає урахування очікувань, запропонованих учасниками групи на основі сформованих взаємовідносин. Міжособистісні ролі – це поведінка, яка передбачає урахування очікувань, запропонованих іншою людиною на основі сформованих відносин.

Існують й інші класифікації ролей: активні ролі, що виконуються в цей момент і латентні ролі, що не виявляються в цій ситуації; інституціоналізовані, пов'язані з офіційними вимогами організації, і стихійні, пов'язані зі стихійно виникаючими відносинами, але все це так чи інакше перетинається з вищесказаним [13].

Людина завжди перебуває в контакті з іншим – партнером реальним, уявним, обраним, нав'язаним і т.п. Інваріантними складовими спілкування є такі компоненти, як партнери-учасники, ситуація, завдання. Варіативність же пов'язана з характеристиками самих складових – партнерів по спілкуванню, ситуацій, цілей спілкування. Тому компетентність у спілкуванні передбачає розвиток вмінь адекватної самооцінки, орієнтації людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації і завданні [18].

Головною якісною характеристикою всіх цих “психологічних інструментів” вважається “загальна спрямованість” на людину, що у свою чергу є підставою ефективного спілкування [23]. Орієнтація особистості насамперед на позитивні якості в іншій людині є важливою в ефективному спілкуванні, тому що вона сприяє розкриттю особистісного потенціалу людини, з якою ми спілкуємося. Підкреслюється роль пізнавальних процесів у структурі комунікативної компетентності [3], перш за все мислення – здатність аналізувати вчинки, бачити мотиви, що спонукають до них. Умовою успішного спілкування людини з іншими людьми вважають соціально-психологічну перцепцію, яка включає ідентифікацію, емпатію, соціальну рефлексію [1].

в) Іншомовна компетентність

Іншомовна компетентність – це комплекс іншомовних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей і здатностей, які дають змогу успішно фахівцю використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти і саморозвитку своєї особистості [27].

Зміст поняття “іншомовна компетентність” показує рівень розвиненості продуктивно реалізованих у професійній іншомовній комунікації системи якісних характеристик, що включають такі показники [27]:

- широкий культурологічний кругозір і тезаурус, утворений сумою професійних мовних умінь і навичок;
- високу продуктивність іншомовної діяльності на базі розвинених у

процесі навчання лінгвістичних здатностей;

– високий рівень творчого іншомовного фахового мислення, що забезпечує процеси сприйняття, структурування, декодування іншомовної інформації професійного характеру тощо.

Структура іншомовної компетентності представлена на рисунку 1 (див. рис. 1) [11].

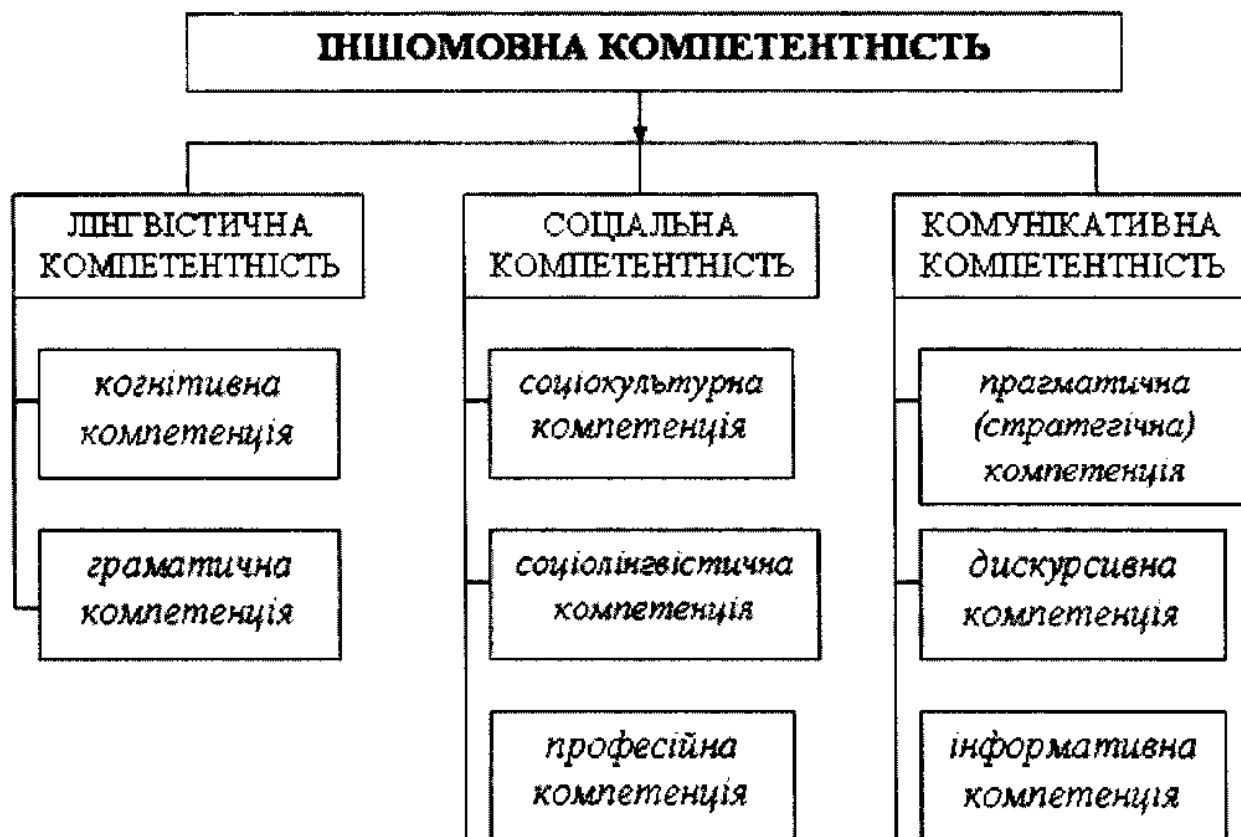

Рис. 1. Структура іншомовної компетентності

Висновок. Розглянув усі вищевказані головні компетентності авіадиспетчера, пропонуємо схему міста професійної комунікативної (іншомовної) компетентності у професійній компетентності авіадиспетчера та її складових (див. рис. 2).

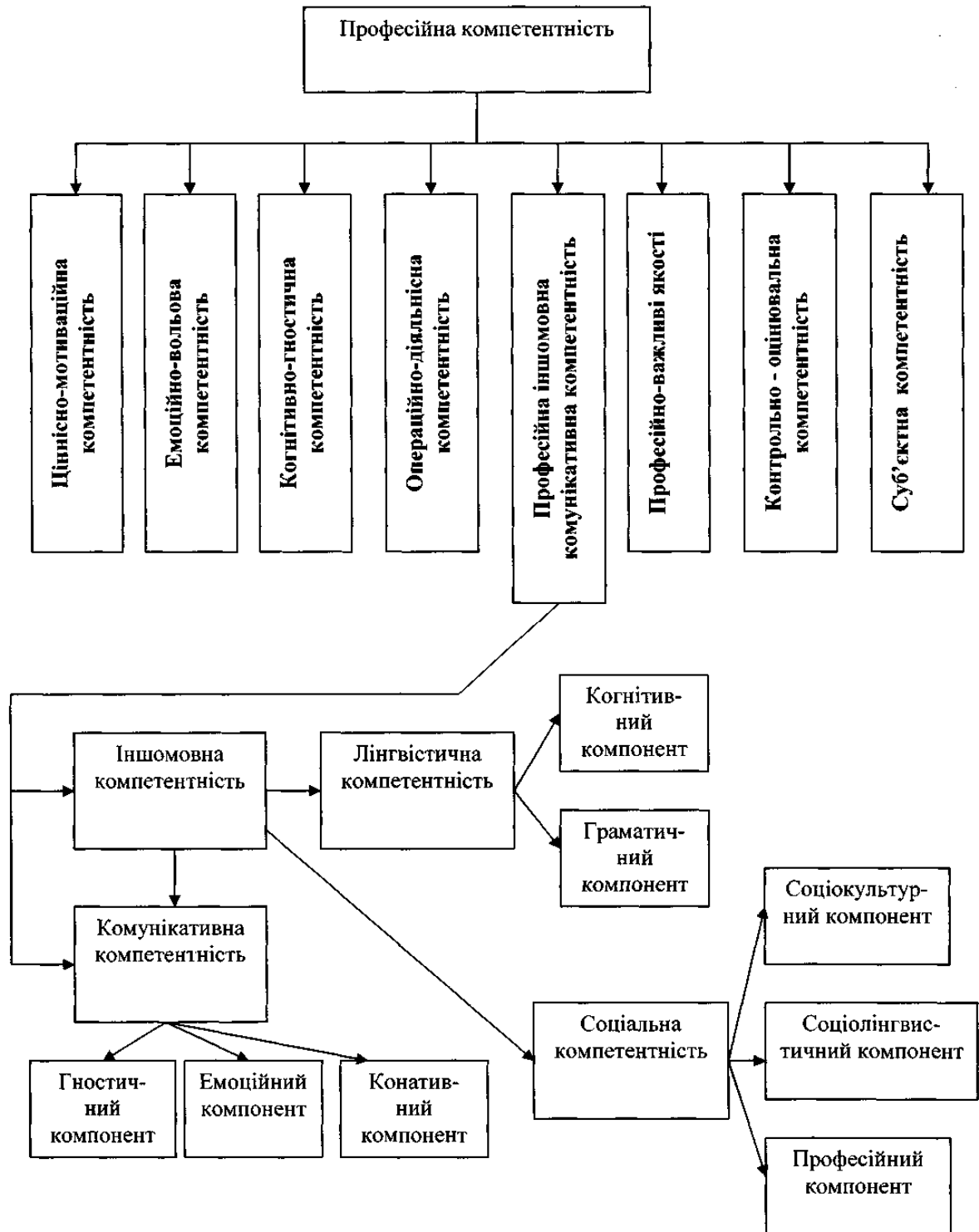

Рис. 2. Професійна іншомовна комунікативна компетентність та її складові у структурі професійної компетентності авіадиспетчерів

Використана література:

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : Аспект прогресе, 2000. – 373 с.
2. Бодалев А. А. Личность и общение : Избранные труды / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 1983. – 272 с.

3. Васильченко Л. В., Гришина И. В. Профессиональная компетентность руково-дителя школы / Л. В. Васильченко, И. В. Гришина. – СПб. : Основа, 2006. – 224 с.
4. Жукова Ю. М. Введение в практическую социальную психологию. – 3-е, исправленное изд. / под ред. Ю. М. Жукова, Л. А. Петровской, О. В. Соловьевой. – М. : Смысл, 1999. – 377 с.
5. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога : текст / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51-55.
6. Григорьева Т. Г., Усольцева Т. П. Основы конструктивного общения. Хрестоматия / Т. Г. Григорьева, Т. П. Усольцева. – М. : Совершенство, 1997. – 198 с.
7. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л. : ЛГУ, 1985. – 166 с.
8. Жирун О. А. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності у майбутніх редакторів у взаємодії з авторами : автореф. дис. ... канд. психол. наук. – К., 2006. – 20 с.
9. Жуков Ю. М., Петровская Л. А., Растянников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянников. – М. : Моск. ун-т, 1990. – 104 с.
10. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього психолога системи освіти : дис. ... канд. психол. наук. – К., 2003. – 229 с.
11. Зникина Л. С. Профессионально-коммуникативная компетенция как фактор повышения качества образования менеджеров : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08. / Л. С. Зникина. – Кемерово, 2005. – 406 с.
12. Коллектив. Личность. Общение : словарь социально-психологических понятий / Е. С. Кузьмин, В. Е. Семенов. – Л. : Лениздат, 1987. – 143 с.
13. Краткий психологический словарь / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
14. Крижанская Ю. С., Третьяков В. П. Грамматика общения / Ю. С. Крижанская, В. П. Третьяков. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 208 с.
15. Кустов В. М. Развитие коммуникативной компетентности менеджеров коммерческих организаций по оптовым продажам : автореф. дис. ... канд. психол. наук. – М., 2007. – 26 с.
16. Максименко С. Д., Заброцький М. М. Технологія спілкування. Комунікативна компетентність учителя / С. Д. Максименко, М. М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
17. Оліфіра Л. Проблема формування професійної управлінської компетентності керівників закладів освіти в психолого-педагогічних дослідженнях // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 3. – С. 1-10.
18. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
19. Петрушин С. В. Психологический тренинг в многочисленных группах от 40 до 100 человек / С. В. Петрушин. – М., 2000. – 256 с.
20. Сидоренко О. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / О. В. Сидоренко. – СПб. : Питер, 2006. – 207 с.
21. Тармаева Е. В. Развитие коммуникативной компетентности будущих учителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Улан-Удэ, 2007. – 19 с.
22. Черевко В. П. Формування комунікативної компетентності менеджера у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук. – К., 2001. – 27 с.
23. ATCO Licensing Review Task Force (ALRTF) – Guidelines for Competence Assessment. Ed. 2.0. Brussels: EUROCONTROL, 2005.
24. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=61888&pg=5>
25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ibLkma.mk.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2008/97-84-19.pdf>
26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.Ua/article/I 101 .html>
27. Кухта І. В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.conf.vstu.edu.ua/humed/2008/txt/Kuchta.php>

КМИТА Е. В. Профессиональная (иноязычная) коммуникативная компетентность, ее место в профессиональной компетентности авиадиспетчеров и составляющие.

В данной статье рассмотрены профессиональная компетентность, коммуникативная компетентность, иноязычная компетентность и их составляющие. Дано определение профессиональной иноязычной коммуникативной компетентности, ее места в профессиональной компетентности авиадиспетчера, а также краткое описание ее составляющих.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, коммуникативная компетентность, иноязычная компетентность, профессиональная иноязычная коммуникативная компетентность, составляющие

КМИТА Е. V. The professional (foreign language) communicative competence, its place in air traffic controller professional competence and its components.

The professional competence, communicative competence, foreign language competence and their components are described in this article. The professional foreign language communicative competence and its place in air traffic controller's is defined, a brief description of its components is mentioned too.

Keywords: professional competence, communicative competence, foreign language competence, professional (foreign language) communicative competence, components.

**Колотуша В. П.
Державне підприємство обслуговування
повітряного руху України**

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДИСПЕТЧЕРІВ УПР

У статті розглянуто питання удосконалення первинної професійноорієнтованої підготовки диспетчерів УВС з урахуванням наявних ресурсів.

Ключові слова: диспетчер УВС, програма підготовки, учбові плани, тренажерна підготовка

Розробка та впровадження все більш складних автоматизованих систем керування повітряним рухом (АС КПР), які базуються на самих новітніх досягненнях у галузі інформаційних технологій, значне розширення спектру та складності питань, які входять у сферу професійних інтересів авіадиспетчера під час обслуговування повітряного руху, впровадження нових методів та технологічних процедур організації повітряного руху, менеджменту повітряного простору, розгортання яких здійснюється на фоні значного зростання інтенсивності польотів ведуть до збільшення обсягів професійно-орієнтованих знань, умінь та навичок діяльності, що формують професійну модель сучасного диспетчера управління повітряним рухом й вимагають від нього все більш високого рівня компетентності, щоб адекватно відповідати постійно зростаючому рівню